वर्षे सौत्रे धातुमाङ्गः तन्मते भावे क्रुद्यते इत्येव । एतन्मते क्रुङ् इत्यत्र किनि नञोपाभावे न निपातकल्पना

क्रुध्य क्रोधे क्षोभे च क्र्या० पर० अक० सेट् हलायुधः । क्रुध्नाति अक्रुध्नीत् चुक्रुध्य अयमपाणिनीयः

क्रुमु त्रि० क्रम-उन् वेदे पृषो० । सर्व्वत्र क्रमणशीले "क्रुमुर्मा वः सिन्धुर्निरीरमत्" ऋ० ५।५३।९। "क्रुमुः सर्व्वत्र क्रमणशीलः" भा०

क्रुमुक पु० क्रम-उक वेदे पृषो० । गुवाके "क्रुमुकमपि कुर्य्यात् एषा वा अग्नेः प्रिया तनुः यत्क्रुमुकः" तैत्ति०५।१०९।५

क्रुश रोदने अक० आह्वाने आक्रोशे च सक० भ्वा० प० अनिट् । क्रोशति अक्रुशत् । चुक्रोश क्रोक्ष्यति । क्रोष्टा क्रुष्टः क्रोशन् क्रोशः क्रोशनः क्रोष्टुः । "रसन्नरण्यान्यां सायमक्रुक्षदिति मन्यते" ऋ० १०।१४६।४ "हृहृद्दन्ति मदिरेण मन्दिनेन्द्रं क्रोशन्तोऽविदन्ना मधु" ऋ० १०।९४।४ "एष क्रोशति दात्यूहस्तं शिखी प्रतिकूजति" रामा० अयो० ५६अ० । कर्म्मणि क्रुश्यते अक्रोशि "इतिक्रुधाक्रुश्यत तेन केतकम्" नैष०

अत्रादुपदर्गात् परस्तु तत्तद्द्योत्यार्थयुक्ते रोदनादौ

क्रुश+दयायाम् अनुरोदने च सक० । अनुक्रोशा (दया) "न मायुमनुक्रोशन्ति क्षितयोभरेषु" ऋ० ४।३८।५ "किमनुक्रुश्य वैकल्यमुत्पादयसि मेऽनघ !" भा० अनु० ५अ०

क्रुश+अप्रियकथने सक० । "शतं ब्राह्मणमाक्रुश्य क्षत्रियोदण्डमर्हति" मनुः । "प्रत्याक्रोशेदिहाक्रुष्टः" भा० अनु० ४५६२श्लो० । "आक्रुष्टः पुरुषः सर्व्वं प्रत्याक्रोशेदनन्तरम्" भा० व० १९१श्लो० । "हा प्रिये ! क्वासि नष्टासि आक्रोशन्नपतत् क्षितौ" रामा० आ० ८६अ०

क्रुश+उच्चैराह्वाने सक० "उत्क्रोशन् स पाण्डवान्" भा० आ० ७४श्लो० । उच्चैरोदने च अक०

क्रुशन् पुंस्त्री क्रुश-कनिप् । प्रशाले उज्ज्वल० स्त्रियां ङीप् रथ्यानादेशः क्रुश्वरी । [ताप्रिये २आह्वाने च त्रि० ।

क्रुष्ट न० क्रुश-भावे क्त । १रोदनरवे । कर्म्मणि क्त । २कथि

क्रुड क्रुडत् । क्रूडति अक्रूडीत् चुक्रोड "तस्य रेतः परापतत् तदग्नेर्योनिमोपाग्टह्णादयसा तदक्रूडयत्तत् क्रूडमानं गवि न्यदधत् तद्दिद पयः" श्रुतिः ।

क्रुर त्रि० कृत-रक् धातोः क्रूः । १निर्दये २कठिने अमरः ३हिंसके ४उग्रे च मेदि० । "तस्याभिषेकसंभारं कल्पितं क्रूरनिश्चया" रघुः । "तस्मिन्नुपायाः सर्व्वेनः क्रूरे प्रतिहतक्रियाः" कुमा० । "दृढकारी सुदुर्दानः क्रूराचारैरसंवसन्" मनुः । तस्य भावः ष्यञ् क्रौर्य्यं न०, तत् क्रूरता स्त्री, त्व क्रूरत्व न०, निर्दयत्वे हिंसने काठिन्ये उग्रत्वे च । "ओजोऽथ युग्मं विषमः समश्च क्रूरोऽथ सौम्यः पुरुषोऽङ्गना च । चरस्थिरद्व्यात्मकनामधेया मेषादयोऽमी क्रमशः प्रदिष्टाः" दीपिकोक्ते मेषादिषु मध्ये ५विषमराशौ पु० "अर्कोनेन्द्वर्कसौराराः पापाः सौम्यास्तथा परे । पापयुक्तोबुधः पापोराहुकेतू च पापदौ" ज्योति० उक्ते ६पापग्रहभेदे च "यथा दृष्टफला क्रूराश्चथा सौम्याः शुभप्रदाः । क्रूरयुक्तः पुनः सौम्योऽप्येवं क्रूरफलप्रदः" "दृष्टं सौम्यक्रूराणां फलं स्थानवशात् समम् । एतदेव फलं विद्धि सौम्यैः क्रूरैर्विपर्य्ययात्" "ग्रहाः सौम्यास्तथा क्रूरा वक्राः शीघ्रोच्चनीचगाः" इति "तिथिराश्यंशनक्षत्रं विद्धं क्रूरग्रहेण यत् । सर्व्वेषु शुभकार्य्येषु वर्ज्जयेत्तत् प्रयत्नतः । न नन्दति विवाहे च यात्रायां न निवर्त्तते । रोगाद्विमुच्यते रोगी बेधवेलाकृतोद्यमः । रोगकाले भवेद्बेधः क्रूरखेचरसम्भवः" "क्रूरायक्रा महाक्रूरा इति च ज्यो० त० पापग्रहार्थ परतया क्रूरशब्दप्रयोगात् । क्रूरवेधप्रकारस्तु चक्रशब्दे सर्व्वतोभद्रचक्रे वक्ष्यते । ७रक्तकरवीरे पु०८शत्रौ न-पुंसि ९कङ्कपक्षिणि च पुंस्त्री० राजनि० स्त्रियां जातित्वात् ङीप् । १०रक्तपुनर्णवायां स्त्री राजनि०

क्रूरकर्म्मन् त्रि० क्रूरं हिंसकं कर्म्म यस्य । १हिंसाकर्म्मकारिणि "क्रूरकर्म्मकृताञ्चैव शतशोगुरुतल्पगः" मनुः । २कटुतुम्बिनीवृक्षे पु० राजनि० ।

क्रूरकोष्ठ त्रि० क्रूरं कठिनं कोष्ठं यस्य । बाह्यवैस्थ्यलक्षते बद्धकोष्ठाशये । "क्रूरकोष्ठस्यातितीक्ष्णाग्नेरल्पमौषधमल्पगुणं वा भक्षयतः पाकमुपैति तत्र समुदीर्णदोषा बवाशालमनिच्छियमाणा व्याधिं बलविभ्रमञ्चापादयन्ति" सुश्रु० ।

क्रूरगन्ध पु० क्रूर उग्रोगन्धोऽस्य । १गन्धके राजनि० २तीक्ष्णगन्धमात्रे त्रि० क्रूरः गन्धएकदेशोऽस्याः टाप् । कन्यारीकृष्णे तीक्ष्णकण्टकायाम् राजनि० ।

क्रूरदृश् त्रि० क्रूरा दृग् यस्य, क्रूरं पश्यति दृश-क्विन् २त० म० वा । १पिशुने खले २शनैश्चरग्रहे पु० मेदि० । ३मङ्गलग्रहे "आरोवक्रः क्रूरदृक् चावनेयः" ज्यो० त० । कर्म्म० । नील० ता० उक्ते स्थानविशेषस्थितानां ग्रहाणां स्थानविशेषे ४सुताख्यदृष्टौ रिपुदृष्टौ स्त्री । ३५५पृ० अरिशब्दे विवृतिः । क्रूरस्य ग्रहविशेषस्य दृक् । ५पापग्रहदृष्टौ स्त्री ।